

Борђе Марјановић*

Истраживач приправник,
Института за упоредно право у Београду,
Република Србија

UDK: 347.65/.66:347.62-055.3

DOI: 10.5281/zenodo.18057014

Прегледни научни чланак

Примљен: 11.09.2025.

Прихваћен: 07.10.2025.

НАСЛЕДНОПРАВНИ СТАТУС ВАНБРАЧНИХ ПАРТНЕРА: ИЗАЗОВИ И МОГУЋА РЕШЕЊА**

Апстракт: Од периода доношења актуелно важећег Закона о наслеђивању 1995. године, до данас, у доктрини наследног права поставља се питање потребе признавања својства законског наследника ванбрачним партнерима. Наведено питање, у савременим друштвеним околностима које карактерише све мањи број закључених бракова, а све већи број неформалних и ванбрачних заједница живота, постаје све значајније. У раду се анализирају правни изазови са којима би се законодавац могао сусрести приликом евентуалног реформисања наследног права, након чега би ванбрачним партнерима било признато својство законских наследника. У раду се препознаје да сходно актуелној концепцији ванбрачне заједнице судови имају тешкоће да утврде датум почетка и престанка ванбрачне заједнице као и да постоји недоумица колико треба да траје заједница живота да би се сматрало да постоји ванбрачна заједница живота. До оваквих закључака долази се применом метода анализе судских пресуда, које су донете у вези са кривичним делом ванбрачна заједница са малолетником. У раду се указује да је у домаћој доктрини садржан предлог ради превезилажења тешкоћа у утврђивању постојања ванбрачне заједнице, а према којем би се ванбрачним партнерима признало својство законског наследника након што се правно регулишу услови за постојање регистрованих ванбрачних заједница. Применом метода анализирања пресуда, Европског

* djordje2611@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5238-7292.

** Овај рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта „Прилагођавање правног оквира друштвеним и технолошким променама са посебним освртом на регулисање вештачке интелигенције“ који у 2025. години спроводи Институт за упоредно право уз финансијску подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација (евиденциони број: 451-03-136/2025-03/200049 од 4. 2. 2025).

суда за људска права, аутор долази до закључка да би решење којим се дозвољава да ванбрачни партнери региструју ванбрачну заједницу, уз игнорисање положаја истополних заједница, могло да буде предмет преиспитивања, због могуће дискриминације. Како би се дао допринос превазилажењу тешкоћа у признавању наследних права ванбрачним партнерима аутор указује на могуће начине достизања баланса између заштите: наследно-правног положаја ванбрачних партнера, правне сигурности као и темељних принципа наследног права.

Кључне речи: *наследно право, ванбрачна заједница, наслеђивање, истополне заједнице, ванбрачна заједница са малолетником.*

1. Увод

Адекватна анализа било ког правног питања из области наследног права тешко да се може извршити без осврта на учења из других научних дисциплина попут историје, демографије, социологије...¹ Наведене научне дисциплине могу нам помоћи у разумевању трендова који постоје у породичној структури, а што је у наследном праву значајно ради заштите принципа породичног наслеђивања.² Тако, применом историјског метода можемо приметити промене у односу према браку и ванбрачној заједници. Као пример наведеног, уочавамо став Наполеона Бонапарте, који је приликом израде Грађанског законика навео да: како се припадници ванбрачне заједнице одричу закона, закон не треба да се интересује за њих (Martin, Theyry, 2001: 145). У доктрини се запажа, да су ванбрачне заједнице постојале (иако ретко) и у временским периодима када нису биле правно признате (Деврња, 2014: 208). Данас, ванбрачне заједнице не само да представљају нормативно при-

¹ Како то запажа професор Благојевић, околности које утичу на формулисање наследног права јесу: значај појединих врста производних добара, положај појединаца у односу на породицу као радну заједницу, општи правни, друштвени и економски положај жене, карактер породице у оквиру одговарајуће друштвено-економске формације, ширина круга лица обухваћених породичним везама (Благојевић, 1965: 1).

² Принцип породичног наслеђивања не наводе сви аутори у домаћој доктрини наследног права (О принципима наследног права, Вид. Стојановић, 2024: 53-80) Значај заштите породице домаћи аутори примећују и приликом сагледавања развоја појединих наследноправних института у немачком праву. Тако, професорка Ђурђић Милошевић указује да је Хегел сматрао да основа наследног права не треба да буде воља завештаоца него потребе и интереси породице (Ђурђић-Милошевић, 2018: 254).

знат облик заједнице живота, већ уједно представљају и све заступљенији облик живота како у Републици Србији³ тако и широм света.⁴

Прихватајући да пораст ванбрачних заједница карактерише породичну структуру у Републици Србији, опредељујемо се да предмет овог истраживања буде наследноправни положај ванбрачних партнера. Предмет истраживања произилази из могућег пораста броја правних спорова, у којима би се могли наћи партнер из ванбрачне заједнице и други потенцијални наследници. Поред могућег практичног значаја предметног истраживања, такође тежимо указати и на најзначајније доктринарне ставове у вези са спорним питањима која се у истраживању појављују. Оваквим приступом предмету истраживању, настојимо дати допринос и у могућем превазилажењу дилема, са којим би се законодавац могао наћи у периоду евентуалног усвајања грађанског законика. Чини нам се да ће такве дилеме бити неизоставни део сваке будуће реформе наследног права. Томе доприноси и околност да је у Уставу Републике Србије, садржана оредба да се ванбрачна заједница изједначава са браком, у складу са законом.⁵ Изједначавање између ванбрачне и брачне заједнице наводи са као могућност у Породичном закону. У уводним члановима овог закона, наводи се како ванбрачни партнери имају права и дужности супружника, под условима одређеним овим законом.⁶ Оно што се из наведених чланова Устава Републике Србије и Породичног закона да приметити јесте тежња да брачна и ванбрачна заједница у појединим сегментима буду изједначене. Ипак, реч је о настојању које није предвиђено императивном нормама нити се примењује по сили таквих прописа на све правне односе. Када говоримо о таквом изједначавању у наследном праву, примећујемо да се партнер односно бивши ванбрачни партнер наводи као субјекат који не може бити завештајни сведок.⁷ Насупрот томе, до

³ Сагледавајући резултате пописа становништва из 2011. и 2022. године можемо приметити да је број ванбрачних заједница у порасту. Према резултатима пописа становништва из 2011. године у ванбрачној заједници живело је 236.063,00 грађана. Према последњем попису становништва из 2022. године у ванбрачној заједници живи 277.140,00 грађана (Бобић, Весковић-Анђелковић, 2025: 46-56).

⁴ Како се у истраживањима запажа, у западној и северној Европи, број ванбрачних заједница значајно је растао код генерација рођених 40-тих година протеклог века. У земљама централне и источне Европе, односно САД, такав тренд бележи се од генерације људи рођених након 70-тих година протеклог века (Hiekel, 2025: 66).

⁵ Чл. 62, ст. 5, Устава Републике Србије, *Службени гласник*, бр. 98/2006 и 115/2021.

⁶ Чл. 4, ст. 2, Породични закон, *Службени гласник*, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.

⁷ Чл. 113, Закон о наслеђивању, *Службени гласник*, бр. 46/95, 101/2003, одлука УСРС и 6/2015.

изједначавања брака и ванбрачне заједнице није дошло на начин да је ванбрачни партнер предвиђен као могући законски наследник.

Као прво питање које произилази из предмета истраживања издвајамо анализу правних разлога због којих ванбрачни партнер није сврстан у круг законских наследника. Друго питање које у оквиру предмета истраживања издвајамо јесте оправданост *de lege ferenda* изједначавања брачног и ванбрачног партнера у погледу различитих наследних права. Како би спровели истраживање у оквирима предмета истраживања односно постављених питања која из њега произилазе применићемо догматски, нормативни, упоредноправни и метод анализирања случаја.⁸

2. О оправданости правног изједначавања брачне и ванбрачне заједнице

Посматрано фактички, како брак тако и ванбрачна заједница могу се заснивати на љубави, међусобном разумевању, поштовању и солидарности. Могућност заједничког привређивања и рађања деце такође указује на фактичко изједначавање ова два облика заједнице живота. Штавише, могуће је да трајање ванбрачне заједнице буде дуже него што је то случај са браком. Такође, могуће је да ванбрачна веза буде „испуњенија“ и са различитим другим елементима заједнице живота. У том контексту, поједини аутори говоре о социолошком појму брака који обухвата и формалне и неформалне заједнице живота (Стјефановић, 2023: 1). Други аутори, указују да право не може остати индиферентно према ванбрачној заједници којом се ствара породица (Ђорац, 2016: 379). Супротно томе, могуће је и да ванбрачна заједница живота представља прелазну фазу до закључења брака или да је иста фиктивна ради остваривања одређених правних циљева.

Прва држава која је у већој мери иницирала једнакост између формалне и неформалне заједнице живота јесте Шведска. У право ове државе прописи који изједначавају брачну и ванбрачну везу уведени су

⁸ У раду ћемо користити и анализирати поједине пресуде Европског суда за људска права уз критички осврт и на већ постојеће доктринарне анализе таквих пресуда. Поред тога, ради сагледавања начина на који судови у домаћој судској пракси утврђују постојање елемената ванбрачне заједнице живота, обратили смо се појединим судовима опште надлежности захтевом за достављање информација од јавног значаја. Сходно нашој намери да сагледамо дилеме које постоје у утврђивању постојања ванбрачне заједнице као и могућностима судова да на наш захтев одговори, тражили смо пресуде донете за кривично дело ванбрачна заједница са малолетником, за временски период 01.01.2019. године до 31.07.2025. године.

четрдесетих и педесетих година прошлог века. Поред тога, у Извештају комитета за породично право из 1981. године предложено је и увођење одредбе у Закон о наслеђивању према којој ће преживели ванбрачни партнер бити позван да наследи (Agell, 1984: 448). Неколико година раније, у смерницама Владе ове државе назначен је принцип на коме се породични односи у овој држави развијају. Тако, изражен је значај неутралности према различитим концептима ванбрачног суживота који за последицу треба да има заштиту правног положаја лица који заснивају породицу без закључења брака. Ипак, иако је овакав формализован приступ владе, узроковао и поједине доктринарне ставове о томе да ванбрачне заједнице које испуњавају квалитативне критеријуме треба да буду у потпуности изједначене са браком, такво виђење је одбачено. Као један од основних аргумената којим се брани такав став јесте то што брак тада не би имао већи значај, односно лица не би у мноштву ситуација имала правни интерес да брак закључе (Agell, 1981: 306).

2.1. Фактичка и регистрована ванбрачна заједница

У упоредноправној доктрини истичу се два вида ванбрачних заједница која за последицу могу имати њихово приближавање правним дејствима брака. Први је фактички који подразумева да ванбрачна заједница, уколико испуњава законом предвиђене критеријуме у погледу одређених односа, има изједначен статус са браком по сили закона (Goossens, 2021: 3). Другачије речено, постојање фактичке заједнице која испуњава законом предвиђене услове, без да су они константовани у формалној процедури или закључењем уговора пре заснивања такве заједнице, изједначава је у појединим имовинскоправним и личноправним сегментима са браком (*de facto* заједнице). Наведено не значи да се у ванпарничном или парничном поступку не може декларативно утврдити постојање ванбрачне заједнице. Као основни разлози правне заштите партнера из ванбрачних заједница наводе се: заштита слабије стране нарочито након престанка заједнице, утицај националног устава или потреба признавања истополних заједница (Mol, 2016: 131).

Други начин приближавања ванбрачне заједнице и брака је формални, који подразумева изједначавање између брака и регистроване заједнице живота (било да се регистрација врши уговором или у поступку пред надлежним органом). Као основна предност формалне ванбрачне заједнице у упоредној доктрини, наводи се могућност законског везивања већег броја права за ванбрачну заједницу. Тако нешто постаје оправдано јер ванбрачни партнери неспорно пристају

на права и обавезе које закон нормира у складу са природом такве заједнице (Scherpe, 2005: 285-286). У односу на фактичку ванбрачну заједницу, предности регистроване јесу у неспорном утврђивању датума почетка и престанка заједнице. У зависности од држава, такву заједницу могу регистровати хетерогени и истополни парови. У појединима од њих регистровану заједницу могу закључити само истополни партнери. Овакво виђење произилази и због тога што постоји мишљење да се омогућавањем регистрација заједнице живота хетеросексуалним партнерима, дуплира институт брака и нарушава његова уставна заштита (Lucić, Duić, Muhvić, 2020: 21).

У домаћем праву прихваћен је концепт *de facto* (или неформалне) ванбрачне заједнице. Ипак, у доктрини постоје мишљења о потреби регулисања регистрованих ванбрачних заједница. Као основни разлози ради потребе регистрација ванбрачне заједнице износи се да таква концепција: омогућава прецизно утврђивање почетка и престанка ванбрачне заједнице, да пружа могућност признавања наследних права као и да је адекватна ради заштите права ванбрачних партнера на издржавање (Kašćelan, 2012: 102-103). Да су поједини аргументи у прилог увођења регистроване ванбрачне заједнице оправдани, можемо закључити на основу сагледавања поступања судова у кривичном поступку вођеном због сумње да је извршено кривично дело ванбрачне заједнице са малолетним лицем.

Анализирајући пресуде донете у вези са кривичним делом ванбрачна заједница са малолетним лицем, можемо приметити дилеме које суд има у утврђивању постојања заједнице живота као елемента бића овог кривичног дела.⁹ Иако се ради о пресудама за кривично дело, закључци који произилазе из анализирања таквих пресуда, од непосредног су значаја за разумевање предности и недостатака *de facto* ванбрачних заједница. Најпре, примећујемо да судови на различити начин придају значај трајању заједнице живота. У пракси се примећују пресуде донете због трајања заједнице у периоду од свега неколико дана до неколико месеци.¹⁰ Поред тога, у неколицини предмета судови не

⁹ Поред тога, сам назив кривичног дела, у нескладу је са дефиницијом ванбрачне заједнице из Породичног закона. Како би постојала ванбрачна заједница, неопходно је да не постоје брачне сметње. Малолетство је брачна сметња која спречава могућност постојања ванбрачне заједнице.

¹⁰ Основни суд у Лебану, донео је осуђујућу пресуду због извршења кривичног дела ванбрачна заједница са малолетником, где се наводи да је окривљени засновао ванбрачну заједницу тако што је седам дана живео са малолетним партнером/ком. Након што је ванбрачна заједница прекинута уз деловање полиције, иста је након извесног времена

наводе прецизно одређен датум заснивања или престанка трајања ванбрачне заједнице. Судови као временски период трајања наводе да је ванбрачна заједница заснована „неутврђеног датума маја месеца“¹¹, „неутврђеног датума децембра месеца“¹², или „неутврђеног дана 2020. године“,¹³ да је ванбрачна заједница трајала у временском периоду „од неутврђеног дана 2022. године до 16.08.2023. године“¹⁴, да је трајала „од 27.08.2024. године па до почетка новембра“¹⁵, да је трајала од „почетка јануара 2021. године до краја јануара 2022. године“¹⁶, да је трајала од „марта 2022. године до 09.12.2022. године“¹⁷, или да је трајала „током целе 2023. године“.¹⁸ Поред тога, из садржине неколицине пресуда се не може закључити на који начин је суд утврђивао постојање свеукупности односа који су потребни да би постојала ванбрачна заједница. Делује да је утврђивање свих елемената бића кривичног дела „ванбрачна заједница са малолетником“ спорно због садржинског презумања институције ванбрачне заједнице коју одликује недовољна презизност, а што је у супротности са начелом законитости у кривичном правом.¹⁹

Предлог који је садржан у домаћој доктрини о увођењу регистроване ванбрачне заједнице допринео би отклањању недоумица које тренутно постоје услед *de facto* природе ванбрачне заједнице. Ипак, регистрована заједница некада се у домаћој доктрини посматра кроз оквир истополних партнерстава (Ђорац, 2016: 249), што и не чуди с обзиром да је модел регистрованог партнерства настао као средство правне заштите истополних партнера (Младеновић, 2022: 579). Међутим, управо оваква запажања доводе нас и до питања, да ли домаће право може регулисати регистровану ванбрачну заједницу хетеросексуалних партнера, а да истополним партнерима не буде признато право на закључење овог формалног облика заједнице живота. Ово питање,

поново заснована. Након обнављања, ванбрачне заједница је трајала седам месеци (Пресуда, Основни суд у Лебану, број пресуде: анонимизован од стране суда, од: 07.09.2020. године).

¹¹ Пресуда, Основни суд у Бујановцу, бр. К. 352/20, од: 22.01.2019. године.

¹² Пресуда, Основни суд у Лесковцу, бр. К. 26/22, од: 18.04.2023. године.

¹³ Пресуда, Основни суд у Крушевцу, бр. пресуде анонимизован од стране суда, од: 25.01.2022. године,

¹⁴ Пресуда, Основни суд у Лесковцу, бр. К. 619/23, од: 07.02.2024. године

¹⁵ Пресуда, Основни суд у Убу, бр. К. 63/25, од: 22.05.2025. године.

¹⁶ Пресуда, Основни суд у Руми, бр. 5К-352/23, од: 15.11.2023. године.

¹⁷ Пресуда, Основни суд у Сомбору, бр. 3К-546/22, од: 27.01.2023. године.

¹⁸ Пресуда, Основни суд у Неготину, бр. 1К 53/24, од: 16.04.2024. године.

¹⁹ О наведеном кривичном делу, вид.: Miladinović Stefanović, 2023: 33-55.

постаје нарочито значајно сходно томе да је Европски суд за људска права (у даљем тексту: Европски суд) као облик породичног живота препознао и стабилну истополну заједницу живота (Vlašković, Arsić, 2022: 240).

У предмету *Валиантис и остали против Грчке*,²⁰ Европски суд одлучивао је о представи у коме су се припадници четири истополне заједнице жалили да им је повређено право на поштовање приватног и породичног живота, односно право да не буду дискриминисани (Вујновић, 2022: 616). Њихова представка произашла је након што је Грчка усвојила законска решења која омогућавају званичну форму партнерства у виду заједнице пунолетним особама супротног пола. Даља специфичност таквих решења јесте признавање наследних права ванбрачним партнерима различитог пола (Видић Трнинић, 2014: 410). Запажамо, да су се у поменутом предмету укључила и трећа лица као умешачи те да су скренули пажњу да је Грчка једина држава која је регулисала грађанску заједницу, а коју нису могли закључити и истополни парови. Према њиховим наводима, закони који регулишу регистроване грађанске заједнице, темеље се на моделу који дозвољава закључивање регистроване заједнице само хомосексуалним партнерима (дански модел) или на праву свих невенчаних парова, без обзира на сексуалну оријентацију да закључе регистровану заједницу живота.²¹

Европски суд усвојио је представку те указао да су хетеросексуални парови могли да добију законско признање свог односа сходно томе да је тамошњим Грађанским закоником, била препозната *de facto* ванбрачна заједница. Истополни партнери су имали посебан интерес да им се омогући ступање у регистровану заједницу будући да би им она представљала једини основ на основу којег би могли добити законско признање свог односа. Како се то у доктрини запажа, регистрована заједница је била једини начин за формално признавање истополних заједница, а до тога није дошло услед прављења разликовања у погледу сексуалне оријентације лица (Trispiotis, 2014: 4). Ипак, Европски суд задржава могућност да особеност законских норми које се односе на регистроване заједнице живота не доводе до повреде права припадника истополних заједница. У посматраном предмету, Грчка као тужена држава, ипак није понудила убедљиве и чврсте разлоге због којих би истополним партнерима требало онемогућити заснивање

²⁰ Пресуда, Европски суд за људска права, *Vallianatos and others v. Greece*, Application no. 29381/09 i 32684/09, од: 07.11.2013.

²¹ Наведено према ст. 69, пресуде *Vallianatos and others v. Greece*.

регистроване заједнице живота. Анализирана пресуда употребљена је као један од аргумената за законодавне измене које су омогућиле и регистравање истополних партнерстава (Станчић, 2020: 371).

2.2. Разлози немогућности потпуног изједначавања правних дејстава брака и ванбрачне заједнице

Применом упоредноправног метода, долазимо до закључка да до потпуног изједначавања правних последица закључења брака и других правно регулисаних облика заједница живота није дошло нити у једној држави у Европи. Такав вид правних последица ванбрачне заједнице не захтева ни Европски суд. Наиме, у доктрини се истиче да би изједначавање брака и ванбрачне везе представљао терет за лица, с обзиром да не би могли избећи ванбрачном везом, поједине последице брака, а које желе да избегну (Lusić, 2015: 126). Могуће је да партнери који се опредељују за ванбрачну, а не за брачну заједницу такав избор чине управо због опсега специфичних правних обавеза које карактеришу брак (Scott, 2004: 241). Другачије речено, уколико би брачна и ванбрачна веза биле потпуно изједначене, аутономија воље субјеката би била ограничена прихватањем законом предвиђених имовинскоправних и личноправних дејстава у погледу којих постоји изједначеност са браком. Чини нам се да би такво правно дејство могло бити неоправдано с обзиром да ванбрачни партнери, иако су изабрали да не закључе брак, не би могли изабрати да избегну поједине правне последице брака. Наведени закључак, најпре би се могао истаћи у контексту *de facto* заједница живота хетеросексуалних партнера, када између њих не постоји сметња за закључење брака. Разлог томе, видимо у потреби да се партнерима остави слободан избор у погледу уређивања имовинских односа. Мишљења смо да одбијање партнера да закључе брак не може проузроковати идентичне правне последице које настају закључењем брака. Наведени закључци нарочито су значајни у контексту тога да ванбрачна заједница често претходи браку, те да се сами партнери опредељују да закључе брак онда када желе да њихова заједница живота за последицу има шири опсег правних дејстава.

Анализирајући домаће законодавство, можемо приметити да ванбрачна заједница не производи иста дејства као и брак у погледу различитих личних и имовинскоправних односа. Тако, претпоставка о очинству мужа мајке детета не односи се и на случајеве ванбрачних веза. Поред тога, кривично дело двобрачност неће бити извршено уколико се једно лице у тренутку закључења брака са другим лице већ налази у ванбрачној заједници. Наведена инкриминација подразумева да су и претходни и нови брак закључени у законом прописаној грађан-

ској форми (Делић, 2024: 137). Једно од последњих питања које је изазвало полемику како у доктрини тако и у пракси јесте признавање права ванбрачном партнеру на породичну пензију. Све до 2019. године, право на породичну пензију за разлику од брачног партнера није могао остварити ванбрачни.²² Пред Уставним судом Републике Србије у току 2008. године покренута је иницијатива за оцену уставности таквог законског решења. Примећујемо да је иста покренута свега две године након доношења Устава из 2006. године, те да је стога одлука суда могла бити од изузетног значаја за даље сагледавање оправданости различитих видова изједначавања брачне и вабрачне заједнице.²³ У иницијативи је између осталог наведено да то што закон не признаје право на породичну пензију ванбрачном партнеру преминулог осигураника крши и мења суштину Уставом зајемченог права о једнакости брачне и ванбрачне везе те да је због тога таква одредба и дискриминаторна. Ипак, Уставни суд заузео је став да се таквом иницијативом не указује да је постојећа садржина одредбе спорног закона неуставна, већ да се тражи усклађивање закона са Уставом. Уставни суд сматра да би таквим поступањем деловао као позитивни законодавац, односно да би стварао норму на шта није овлашћен.

Иако се у погледу Закона о наслеђивању ради о закону који уређује другачије правне односе, мишљења смо да би у случају иницијативе којом се тражи изједначавање ванбрачног партнера са брачним у погледу наследних права, став суда био исти. Ипак, у нашем ближе окружењу уочавамо и став Уставног суда Федерације Босне и Херцеговине, који је утврдио да је поступање судова који нису признали наследноправни положај ванбрачног партнера било дискриминаторно.²⁴ Основни аргументи на којима је тамошњи суд засновао овакав став су да је ванбрачна заједница у потпуности изједначена са браком; да се неосновано пружа различити третман ванбрачним партнерима у односу на брачне у различитим законима; да је ради заштите породичног живота неопходно у обзир узети и кретања у друштву и промене у перцепцији друштвеног и грађанског статуса; да апелант не може сно-

²² Након увођења права на породичну пензију ванбрачним партнерима, судска пракса сусрела се са повећањем броја предмета у којима је одлучивано о постојању ванбрачне заједнице. Тако, само један судија Основног суда у Новом Саду, указује да је у периоду између 15.11.2021. године и 18.12.2023. године донео 68 решења у којима је одлучивао о постојању ванбрачне заједнице ради остваривања права на породичну пензију (Секулић, 2024: 348).

²³ Решење, Уставни суд Републике Србије, бр. IУЗ-90/2008.

²⁴ Одлука, Уставни суд Босне и Херцеговине, бр. Ап 4207/13 од 30.09.2016. године.

сити штетне последице тога што закони нису хармонизовани како би се избегла дискриминација. Иако се не ради о истом правном систему, то што произилазе из сличне правне традиције као и блискост самих решења чини нам се да оправдава приступ према којем ћемо се осврнути на критички осврт доктрине према овој пресуди. Тако, Ђеранић наводи да до изједначавања између ванбрачне и брачне заједнице долази под условима и на начин предвиђен законом; Уставни суд нема законодавну надлежност, наследноправне одредбе нису основ за сувишна односно екстензивна тумачења (Ђеранић, 2022: 224). Слично томе, Раковић указује на неваљано поступање тамошњег Уставног суда који настоји да изједначи брачну и ванбрачну заједницу у свим сегментима иако таква изједначеност може постојати само у погледу појединих односа. Раковић наводи односе у оквиру којих не постоји изједначеност између два облика заједнице живота (примера ради: трајност је неопходан услов за стицање заједничке имовине или право на издржавање престаје склапањем брака али не и ванбрачне заједнице) (Раковић, 2022: 20).

Иако препознајемо настојање да се брачна и ванбрачна заједница у потпуности изједначе у погледу правних дејстава које произилазе из истих, чини нам се да долажење до таквог закључка подразумева занемаривање природе и концепције ванбрачних заједница. Најпре, реч је о заједници која није брак. Уколико би их у свим сегментима изједначили, потреба било за браком или ванбрачном заједницом не би ни постојала. На партнерима је избор да живе у *de facto* заједници живота или да закључе брак пристајући на личноправне и имовинскоправне односе који из њега произилазе. Како је и ванбрачна заједница испуњена различитим сегментима заједнице живота, на законодавцу је да препозна правне последице такве заједнице а ради заштите како породице, тако и индивидуа које је чине.

Из краћег приказа домаћих и упоредноправних решења можемо закључити да је питање опсега права које ће бити признато ванбрачним партнерима оно које изазива дилеме. При томе, не треба занемарити могућност да су ванбрачни партнери желели да избегну правна дејства брака у појединим или свим сегментима, те да би наметање истих могло бити у супротности са аутономијом воље. Отуда, не сматрамо да по „аутоматизму“ треба изједначавати брачну и ванбрачну заједницу, већ да у погледу различитих права треба дати одговор да ли је у складу са природом истог да се оно призна и ванбрачним партнерима. Такође, мишљења смо и да је одредба садржана у Уставу Републике Србије којом се указује на потребу изједначавања брака и ванбрачне заједнице у складу са законом, сувишна, те да представља

пример проширивања уставне материје. Сама по себи, она не представља ништа више од „идеје“ која се мора конкретизовати у законским одредбама. Како је то време показало, до еквиваленције између брака и ванбрачне заједнице у погледу мноштва правних односа није дошло нити сходно природи ове две заједнице живота сматрамо треба да дође. У прилог томе говори и чињеница да се особена пажња посвећује потреби изједначавања брака и ванбрачне заједнице у различитим правним односима.

3. О наследноправном изједначавању брачне и ванбрачне заједнице

3.1. Доктринарни ставови домаћих теоретичара

У домаћој доктрини мноштво аутора се изјашњавало у погледу питања да ли ванбрачни партнер треба да има својство законског наследника. Тако, Проф. Сворцан најпре указује да су приликом усвајања Закона о наслеђивању постојали предлози чланова комисије да се под одређеним условима признају права ванбрачном партнеру, који нису прихваћена (Сворцан, 2016: 84). Као правне аргументе због којих ванбрачним партнерима треба признати својство законског наследника, Сворцан наводи: 1) да заснивањем брачне и ванбрачне заједнице настају друштвени односи који су исти по својим обележјима; једина разлика између ове две заједнице је у њиховом настајању; 2) мотиви на којима се заснива ванбрачна заједница исти су као и мотиви на којима се заснива брак; 3) ванбрачна заједница није противна јавном поретку; 4) основна разлика између брака и ванбрачне заједнице, која се препознаје, у формалном поступку заснивања брака, није оправдан разлог да се не призна наследно право ванбрачном партнеру (Сворцан, 2016: 84-86). Сворцан наводи и услове које би *de lege ferenda* требало да буду испуњени како би ванбрачни партнер могао да буде законски наследник а они се односе на то да: а) је ванбрачна заједница по својим карактеристикама у свему изгледала као брачна заједница; б) је ванбрачна заједница постојала у моменту смрти ванбрачног партнера; в) је ванбрачна заједница трајала најмање три године пре смрти ванбрачног партнера, уколико су ванбрачни партнери имали заједничке деце или да је трајала најмање седам година уколико ванбрачни партнери нису имали заједничке деце; г) су ванбрачни партнери постали пунолетни и пословно способни у моменту када су почели да теку рокови из тачке в; д) ванбрачни партнери нису у крвном сродству до одређеног степена сродства; ђ) ванбрачни партнери нису у сродству по тазбини до одре-

ђеног степена сродства; е) ванбрачни партнери нису у грађанском сродству; ж) ниједан од ванбрачних партнера није био у браку у моменту када су почели да теку рокови из тачке в) и у току трајања тих рокова све до момента смрти ванбрачног партнера (Сворцан, 2016: 86-88).

Став Проф. Ђурђевића о изједначавању ванбрачног и брачног партнера у погледу наслеђивања можемо увидети у његовој анализи реформе наследног права Црне Горе до које је дошло 2008. године. Ђурђевић најпре поставља теоријско али и практично важно питање: зашто постоје правила која уређују венчање ако ванбрачна заједница производи иста грађанскоправна дејства као и брак (Ђурђевић, 2009: 276). Поред тога, он указује и на садржинску разлику између ванбрачне заједнице и брака. Брак се састоји од формалне (венчање и упис у матичне књиге) и материјалне (заснивање заједнице живота) компоненте. За разлику од тога, ванбрачна заједница састоји се само од материјалног елемента (Ђурђевић, 2009: 277).

Проф. Стојановић је такође мишљења да законодавац треба да препозна ванбрачног партнера и његова наследна права. Она указује да је ванбрачни партнер непрепознатљив за српског законодавца у сфери законског наслеђивања, иако се право на породични живот може остварити заснивањем ванбрачне заједнице, односно исте су друштвено признат модел понашања (Стојановић, 2016: 8). Да Стојановић заузима став да ванбрачним партнерима треба признати право наслеђа на темељу закона, препознајемо посредно, и из њених упоредноправних истраживања. Тако, приликом анализирања прве фазе реформе наследног права у Швајцарској Конфедерацији, ауторка запажа, да је одбачена идеја еквивалентног третмана ванбрачног и брачног партнера у наследном праву. Објашњавајући разлоге због којих је до тога дошло, професорка Стојановић наглашава да је *нажалост* таква идеја одбачена јер је уочено да је политички обојена и да као таква може довести до дубљег размишљања о институту брака (Стојановић, 2023: 18).

Проф. Крстић такође заузима став о потреби признавања наследних права ванбрачном партнеру. Крстић се критички осврће на решења садржана у Преднацрту грађанског законика Републике Србије, у коме је опредељење да ванбрачни партнер не припада кругу законских наследника задржано. Његово мишљење засновано је на ставу да наследно право треба да прати динамички и еволутивни приступ чему је у супротности конзервативно решење да ванбрачни партнер не треба да буде законски наследник (Krstić, 2019: 916-917). Указујући у својим истраживањима на разлоге који оправдавају признавање права

ванбрачним партнерима својство законског али и нужног наследника, професор нарочито истиче непостојање разлика у спољашњој манифестацији и унутрашњој структури између брака и ванбрачне заједнице (Крстић, 2015: 94). Крстић заузима став и о оправданости признавања наследних права истополним партнерима из регистрованих заједница. Наведени став, образлаже се тиме да особама хомосексуалног усмерења треба признати одређена права ради сузбијања њихове социјалне дискриминације и кршења људских права. Као значајан закључак у погледу наше теме рада, издвајамо и то што је Крстић уочио да у оним државама у којима се признају правна дејства, партнерима из фактичких истополне заједнице, обим наследних права који им се признаје, није знатан (Krstić, 2008: 275). Наведени закључак, до којег се дошло применом упоредноправног метода, од значаја је с обзиром да у праву Републике Србије као конкуренција браку егзистира ванбрачна заједница која има карактеристике *de facto* заједнице.

Проф. Јовић Прлаиновић такође указује на потребу изједначавања наследноправног положаја ванбрачног и брачног партнера. У свом истраживању, професорка указује да је једина разлика између брачне и ванбрачне везе различит начин њиховог заснивања. Она због тога поставља питање шта је била мотивација српског законодавца да у наследноправној области игнорише утицај ванбрачне заједнице на наслеђивање. У свом истраживању, професорка одбацује схватање да су потреба заштите морала и специфичности друштвеног поднебља коме припадамо разлог што ванбрачна заједница и брак нису у еквивалентном положају у наследном праву (Јовић Прлаиновић, 2016: 103-104).

Проф. Видић Трнинић у више својих истраживања анализира положај ванбрачног партнера у наследном праву (Видић Трнинић, 2014: 407-424; Видић Трнинић, 2013: 295-330). У поменутих истраживањима, указује се да је ванбрачна веза трећа најважнија чињеница у великом броју савремених права Европе приликом конструисања правила законског наслеђивања. Ипак, професорка заузима став и да је непризнавање наследноправног значаја ванбрачној заједници у праву Републике Србије, израз респектовања законодавца према традиционалном ставу нашег друштва по питању схватања и уважавања брака и брачних вредности с једне стране и схватања и уважавања вредности ванбрачне заједнице са друге стране (Видић Трнинић, 2014: 420). Видић Трнинић препознаје могуће проблеме признавања ванбрачним партнерима права на наследство у томе што постојећа фактичка концепција ванбрачне заједнице не може бити објективно проверавана. То се односи на немогућност објективног сагледавања како временске трајности тако и квалитета исте. Ипак, Видић Трнинић указује и на

потребу разматрања наследноправног положаја ванбрачног партнера уколико би се прихватило решење из нацрта грађанског законика којим се захтева њена регистрација пред надлежним органом (Видић Трнинић, 2014: 421).

Анализирајући питање утицаја ванбрачне заједнице на одређивање круга нужних наследника, Проф. Ђурђић Милошевић указује да је оправдано признати право на нужни део партнерима из регистрованих и фактичких ванбрачних заједница. Разлог за овакав став јесте то што ванбрачне заједнице имају све већи значај, повећава се број оваквих заједница, док су у савременим правима изједначене са браком, у претежном делу или у потпуности. Као изражене тенденцију у упоредном наследном праву, професорка препознаје такозвану хоризонтализацију. Овим појмом упућује се на тенденцију ширења опсега права брачних и ванбрачних партнера, односно слабљење наследноправне позиције оставиоачеве деце и осталих потомака (Ђурђић Милошевић, 2018: 288-290).

Као значајан резултат рада домаће доктрине у погледу питања наследноправног положаја ванбрачног партнера, препознајемо и завршне поруке са 25. Копаоничке школе природног права, које су садржане у завршном документу. Тако, указује се да би у циљу лакшег доказивања заснивања и престанка ванбрачне заједнице било корисно увести регистар ванбрачних заједница или регистар животних заједница ванбрачних партнера. Тиме би се допринело бољој заштити ванбрачних партнера као и њиховој правној сигурности. Таква регистрација би елиминисала или макар смањила злоупотребе у овој области а са друге стране би допринела проширивању права која би била призната ванбрачним партнерима у односу на она која су већ призната. Како се наводи, најзначајнија предност би била признавање наследних права ванбрачним партнерима. Квалитет таквог решења омогућио би елиминисање могућности да се партнери из тајних ванбрачних заједница позивају на њено постојање ради остваривања наследних права (Копаоничка школа природног права, 2012: 64).

3.2. Критички осврт на ставове домаћих аутора

Сагледавајући ставове из актуелне домаће доктрине наследног права, примећујемо да је став већине анализираних аутора, да ванбрачним партнерима треба признати својство законског наследника. Наведено нам се може чинити оправданим због садржаја којим су ванбрачне заједнице испуњене, због тренда пораста броја ванбрачних заједница, као и потребе да се породица заштити и кроз одредбе Закона о наслеђивању. Ипак, као спорно питање које произилази из

ставовова садржаних у домаћој доктрини, препознајемо: да ли због своје „неформалне“ природе, признавање својства законских наследника ванбрачним партнерима може изазвати већи степен правне несигурности?

Чини нам се да је основни недостатак решења према коме би ванбрачни партнери из фактичких заједница имали својство законског наследника постојање тешкоћа у утврђивању тога да је ванбрачна заједница постојала.²⁵ Професор Сворцан заступа становиште да ванбрачним партнерима треба признати својство законског наследника, уколико је ванбрачна заједница трајала одговарајући временски период. Ипак, оцена трајања ванбрачне заједнице морала би се вршити након смрти лица. Разлог томе јесте то што и у случају да се декларативном одлуком суда, за време живота лица, утврди постојање ванбрачне заједнице, након смрти лица се може утврдити да је ванбрачна заједница имала након одлуке суда, прекиде или да у моменту наступања смрти није ни постојала. Спорно је и питање, на који начин суд треба да гледа на околности једног или вишеструког прекида ванбрачне заједнице, и да ли би овај период требало урачунати у онај који се предлаже као услов за стицање својства законског наследника.²⁶

²⁵ И у хрватској доктрини се уочава мишљење о постојању проблема у доказивању неког од елемената ванбрачне заједнице а неки од њих јесу и: непостојање адекватних доказа да је ванбрачна заједница постојала, односно то што је један од најчешћих доказа саслушање сведока који могу бити међусобно неусаглашени (Lucić, 2015: 126). Предлози тамошње доктрине усмерени су ка формализацији ванбрачне заједнице при чему ће се иста заснивати на формалној изјави воље. Ипак, не треба занемарити да су у Републици Хрватској истополним партнерима призната наследна и друга права па се формализовањем хетеросексуалних заједница не би поставило питање дискриминације истополних партнера.

²⁶ Професор Горан Обрадовић и професорка Анеђелија Тасић, у контексту остваривања права на породичну пензију, постављају питање оцене испуњености услова да ванбрачна заједница треба да траје три године. Анализирајући овај услов, поменути аутори указују на могуће дилеме које се односе на континуитет трајања заједнице. Тако, законодавац није детаљније регулисао како ће се гледати на ситуације код којих је ванбрачна заједница трајала извесно време, па је прекинута, а након тога се изнова наставила. Такође, поставља се и питање ситуације, код којих је између лица постојао брак, након чега је разведен, а после неколико година лица ступе у ванбрачну заједницу, када један партнер премине. Коаутори Обрадовић и Тасић, мишљења су да у овим ситуацијама треба сматрати да је испуњен услов од трогодишњег трајања ванбрачне заједнице, а из разлога што је циљ прописивања овог услова, спречавање злоупотреба (Obradović, Tasić, 2022: 41). Ипак, мишљења смо да би се суд могао суочити са изазовом, тумачења намере партнера, која би могла бити и таква да злоупотребе правила, те да се не може пре сагледавања

Поред тога, прописивањем услова да ванбрачна заједница мора трајати одређени временски период како би ванбрачни партнери стекли својство законског наследника, ванбрачна заједница доводи се у другојачији положај у односу на брак. Крстић у докторској дисертацији, запажа да великој већини права, као и у нашем, величина нужног дела супружника, иста је без обзира на то да ли је брак трајао неколико дана или чак сати (Крстић, 2015: 44, ф. 121). Такође, брачни партнер има својство законског наследника неvezано од временског периода трајања брака. Отуда, услов да ванбрачна заједница треба да траје одређени временски период, у супротности је са тенденцијом изједначавања брачне и ванбрачне заједнице.

Као предности решења према коме би својство законског наследника имали ванбрачни партнери из регистрованих заједница препознајемо то што би могућност злоупотреба била мања а правна сигурност у погледу датума почетка и престанка трајања већа. Регистровање ванбрачних заједница, онемогућило би и дилеме које се односе на правне последице једног или вишеструког прекида ванбрачне заједнице. У том смислу, ванбрачна заједница би се додатно приближила браку. Тиме би се отклониле примедбе које постоје у контексту признавања својства законских наследника ванбрачним партнерима.

Регистровање ванбрачних заједница би допринело објективизовању критеријума трајности који је неопходан за заснивање ванбрачне заједнице. У Породичном закону, ванбрачна заједница дефинише се као трајнија заједница живота жене и мушкарца, између којих не постоје брачне сметње. Поједини аутори придају већи значај намери партнера да заснују дугорочну заједницу живота, него самом одређењу временског периода након чијег протек се може узети да је ванбрачна заједница заснована (нпр.: Ковачек-Станић, 2014: 187). Други аутори указују да ванбрачна заједница мора трајати толико дуго да се лако може установити сличност са браком, а у најмању руку треба да је заснована са намером да траје неодређено време (Draškić, 2023:164). Мишљења смо да је адекватно анализирање намере партнера могуће једино уколико се намера оцењује према објективним околностима. Непосредним сагледавањем садржине Породичног закона, јасно је да се законодавац није определио да предвиди објективни критеријум за постојање ванбрачне заједнице. Отуда, на судској пракси је да свестрано испита чињенично стање и оцену свих релевантних околности (Draškić, 2023: 165). При таквом утврђивању околности, суд може

околности сваког конкретног случаја донети закључак о томе каква је била намера партнера.

закључити да намера код два лица није била иста, те да један партнер има намеру да живи у заједници која траје неодређено време, док друго лице нема ту намеру.

Као примедбу коју можемо упутити предлогу признавања наследних права ванбрачним партнерима из регистроване заједнице, наводимо недовољно јасно разграничење између брака и регистрованих ванбрачних заједница. Ипак, тачка разграничења могла би бити аутономија воље партнера, с обзиром да би у поступку регистрације, ванбрачни партнери уговором уредили права и обавезе између њих, а у оквирима које им закон допушта. Супротно томе, основна функција брака, и његовог начина регулисања јесте да се обезбеде права супружника у односу једног према другом, и да се обезбеде права и дефинише однос према деци у заједници (Стјефановић, 2024: 122). У том смислу, одређени правни сегменти брака императивног су карактера и не могу се изменити уговором. Ипак, у модерним правним системима не постоји забрана измене законског имовинског режима брака (Рајтић, 2009: 279), те се тако аутономијом воље може утицати на измену правила којима се уређује брак.

Чини нам се да највећа критика предлогу да се својство законског наследника призна ванбрачном партнеру из регистроване заједнице, представља евентуална дискриминација истополних заједница. Наиме, у досадашњој домаћој доктрини, поједини аутори су били става да истополне заједнице неће у скорашњем периоду имати право на регистрацију свог партнерства (нпр. Николић, 2024: 412). Други аутори указују да су у многим државама процеси који за циљ имају унапређење заштите права припадника *LGBTI* заустављени, а у неким је напредак који је претходно постигнут укинут (Mršević, 2022: 58). Са друге стране, пресуда Европског суда, у предмету *Валиантис и остали против Грчке*, о којој је у претходним деловима рада било говора, упозорава на могућа дискриминаторна решења према истополним заједницама. Управо у тој пресуди, опредељење законодавца да дозволи хетеросексуалним партнерима да региструју ванбрачну заједницу али да то право не омогући и истополним партнерима, оцењено је као повреда права на заштиту од дискриминације. Поред тога, Европски суд указује и да земље чланице Савета Европе, када се определе да донесу закон којим се уводи нови систем регистрованог партнерства као алтернативу браку, укључују у поље дејства тог закона и хомосексуалне парове.

Идући корак даље у односу на већ уочене закључке Европског суда, поставља се питање: да ли би прихватање да заједницу региструју и истополни партнери, подразумевало да се овим лицима призна свој-

ство законског наследника.²⁷ Најпре, треба рећи да је Европски суд у више пресуда заузео став да државе нису у обавези да легализују истополне бракове. Такође, уколико им се одобри закључење заједнице у некој другој форми, државе нису у обавези да им признају изједначена права која имају и брачни партнери (Čović, Stjepanović, 2022: 124). Тако, у пресуди *Шалк и Копф против Аустрије* (*Schalk and Kopf v. Austria*),²⁸ Европски суд заузима став да држава има слободу да ограничи закључење брака истополним особама. Ипак, уколико државе регулишу својим законодавством, заједнице које садржински одговарају браку, а могу их закључити истополни партнери, не постоји обавеза да се истополним заједницама признају, сва она права која се везују и за брак. Овај суд и у пресуди *Гас и Дубоис против Француске* (*Gas and Dubois v. France*)²⁹ заузима став да уколико држава пружи одређена права истополним паровима, задржава право да дискреционо одреди која ће права истополни партнери имати. Међутим, како државе имају могућност да не признају исто дејство истополним заједницама као онима које произилазе из брака, такву могућност имају и у погледу ванбрачних заједница хетеросексуалних партнера. У доктрини је уочено да Европски суд заузима став да брачним партнерима припада посебан статус и права, те да заштита брака начелно представља значајан и легитиман разлог који би могао оправдати различит третман брачних и ванбрачних партнера (Грубешкић, Радночић, 2020: 45). Отуда, закључујемо да се права која се везују за брак (у контексту овог истраживања: наследна права) не морају односити и на друге заједнице било да су њихови чланови истополни или хетерогени парови. Међутим, овакав закључак није одговор и на постављено питање, а то је да ли у случају доношења закона који регулише регистровану заједницу како хетеросексуалних партнера тако и оних из истополних заједница, ове две заједнице могу производити различита наследноправна дејства.

Допринос давању одговора на претходно постављено питање, могла би бити пракса Уставног суда Словеније а у предметима у којима је одлучивано о еквивалентном положају у наследном праву између признате фактичке ванбрачне заједнице хетеросексуалних партнера и

²⁷ Поред питања признавања својства законског наследника, може се поставити и питање признавања права на усвојење деце као и на приступ безбедној и медицински потпомогнутој оплодњи.

²⁸ Пресуда, Европски суд за људска права, *Schalk and Kopf v. Austria*, Application no. 30141/4, од: 22.11.2010.

²⁹ Пресуда, Европски суд за људска права, *Gas and Dubois v. France*, Application no. 25951/07, од: 15.03.2012

регистроване заједнице истополних партнера.³⁰ Тамошњи суд оценио је да је прављење разлика између ове две заједнице у погледу наследних права дискриминаторно, те је након одлука тамошњег Уставног суда положај ових заједница истоветан. Поред тога, у више својих пресуда, Европски суд указује да у случају разликовања права које је засновано на полу или сексуалној оријентацији, морају постојати посебно убедљиви и значајни разлози који оправдавају такво разликовање. Тада је, поље слободе оцене државе уско, а разликовање по сексуалној оријентацији недопустиво. Мишљења смо да не постоје оправдани разлози који би, у случају регистрација како хетеросексуалних тако и истополних заједница, узроковали да у погледу наследних права ове две заједнице имају различита правна дејства. Отуда, става смо да је признавање својства законског наследника, ванбрачним партнерима а у случају прописивања њихове регистрације, нужно повезано и са темом правног регулисања истополних заједница.

4. Закључак

Предметно истраживање започели смо мишљењем о томе да пораст броја ванбрачних заједница може за последицу имати пораст броја спорова након смрти једног ванбрачног партнера, а који би били у вези са наследноправним питањима. Ипак, такав став, могли би допунити и тиме да би евентуално неадекватно нормативно решење, могло за последицу имати у битноме већи број правних спорова. Сагледавајући карактеристике позитивноправног уређења ванбрачних заједница, уочавамо да утврђивање елемената који су неопходни за заснивање *de facto* ванбрачних заједница може изазвати мноштво дилема. Ипак, неспорно је да се у домаћем праву постојање елемената ванбрачних заједница или фактичко постојање ванбрачних заједница у судским поступцима већ утврђује. У раду смо приказали до сада необјављене судске пресуде за кривично дело ванбрачна заједница са малолетником. У приказаним пресудама увидели смо дилеме које се односе на утврђивање датума почетка или престанка ванбрачне заједнице. Поред тога, признавање права на породичну пензију партнерима из ванбрачних заједница указује нам на настојање проширавања правних дејстава ванбрачне заједнице. Отуда, чини нам се да је примедба, да ванбрачним партнерима не треба признати наследна права због тешкоћа у њиховом утврђивању неусклађена са већ заузетим опредељењем домаћег законодавца.

³⁰ Вид. више: Видић Трнинић, 2014: 413.

Уколико је се законодавац определио да се потојање ванбрачне заједнице може утврђивати ради остваривања других права (нпр. ради остваривања породичне пензије) или у кривичном поступку (нпр. ради утврђивања постојања кривичног дела ванбрачна заједница са малолетником), тим пре би се постојање ванбрачне заједнице могло утврђивати ради признања наследних права. Како је опредељење законодавца да се постојање ванбрачних заједница може утврђивати чак и у кривичном поступку, у коме се за кривично дело ванбрачна заједница са малолетником, може изрећи казна затвора и до три године, мишљења смо да немогућност утврђивања постојања ванбрачне заједнице, не може бити разлог за не признавање појединих права. Улога суда приликом утврђивања елемената неопходних за остваривање наследних права, би свакако била значајна. Поред тога, законодавац би требало да предвиди и услове, за остваривање наследних права, а како би се у већој мери избегла могућност постојања фиктивних ванбрачних заједница, односно признавање оних права које су ванбрачни партнери желели да избегну тиме што нису закључили брак. Чини нам се, да би услови за остваривање наследних права могли бити слични онима који су прописани за остваривање права на породичну пензију. Најпре би се услови могли везати за дужину трајања ванбрачне заједнице а након тога и за околност да су партнери заједнички родитељи детету.

Као решење садржано у истраживањима домаћих аутора, а које би омогућило превазилажење недостатака који се истичу у контексту признавања наследних права ванбрачним партнерима из фактичких заједница, препознали смо могућност увођења регистровања ванбрачних заједница. Мишљења смо да се такав предлог не сме посматрати изоловано, већ да је нужно сагледати и друге последице које би произашле из увођења таквог регистрованог облика ванбрачне заједнице. Превасходно, проблем видимо у томе што би омогућавање да ванбрачну регистровану заједницу закључе искључиво хетеросексуални партнери могло да отвори питање могуће дискриминације припадника истополних заједница.

Литература

Agell, A. (1981). The Swedish legislation on marriage and cohabitation: A journey without a destination. *The American Journal of Comparative Law*. vol. 29. no. 2. 285-314.

Agell, A. (1984). Ванбрачна заједница у Шведској. *Анали Правног факултета Универзитета у Београду*. бр. 3-4/1984. 447-459.

Бобић, М., Весковић Анђелковић, М. (2025). Брак и породица у раскораку. Београд: Републички завод за статистику.

Blagojević, B. (1965). Osnovne karakteristike naslednog prava Socijalističkih zemalja. Beograd: Institut za uporedno pravo.

Vlašković, V., Arsić, J. (2022). Perspektive roditeljstva istopolnih partnera u Srbiji: između potreba i mogućnosti. Pravni zapisi. vol. 13, no.1. 240-259.

Видић Трнинић, Ј. (2013). Наследноправни положај сродника у усходној и побочној линији, супружника и ванбрачног партнера. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду. бр. 3/2013. 295-330.

Видић Трнинић, Ј. (2014). Ванбрачни партнер као законски наследник у савременим правима Европе. Зборник радова Правног факултета у Нишу. vol. 53. no. 68. 407-424.

Вујновић, Љ. (2022). Развој положаја истополних заједница кроз праксу Европског суда за људска права. У: Соковић, С. (ур.), Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније (стр. 613-623). Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

Goossens, E. (2021). One trend, a patchwork of laws. An exploration of why cohabitation law is so different throughout the Western world. International Journal of Law, Policy and the Family. vol. 35. no. 1. 1-35.

Делић, Н. (2023). Кривично право-посебни део. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Деврња, З. (2014). Ванбрачне заједнице-канонскоправна перспектива. Анали Правног факултета Универзитета у Београду. vol. 62, br. 1, 205-222.

Драшкић, М. (2023). Породично право и права детета. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Ђурђевић, Д. (2009). Актуелна реформа наследног права у Црној Гори. Анали Правног факултета Универзитета у Београду. vol. 57. no. 1. 265-282.

Ђурђић Милошевић, Т. (2018). Ограничење слободе завештајних располагања-докторска дисертација. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

Јовић Прлаиновић, О. (2016). Брак и сродство у домену законског наслеђивања У: Стојановић, Н., Крстић, Н. (уред.), Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању“ (стр. 91-109). Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Каšćelan, B. (2012). Registracija vanbračne zajednice. Pravni život. br. 10/2012. 85-103.

Krstić, N. (2019). Reform steps in inheritance law regulation in the pre-draft of serbian civil code - has the commission for codification done a good job?. In: Duić, D., Petrašević, T. (eds), EU and comparative law issues and challenges series (eclic) – issue 3 (pp. 905-923). Osijek: Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.

Крстић, Н. (2015). Повреда и заштита права на нужни део-докторска дисертација. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Крстић, Н. (2008). Наслеђивање партнера из истополних партнерских заједница у савременом праву. У: Петрушић, Н. (ур.), Приступ правосуђу-инструменти за имплементацију Европских стандарда у правни систем Републике Србије (стр.265-281). Ниш: Правни факултет, Универзитет у Нишу.

Martin, C., Thery, I. (2001). The PACS and marriage and cohabitation in France. *International Journal of Law, Policy and the Family*. vol. 14, no. 3. 135-158.

Mrščević, Z. (2022). Pravo na porodicu-istopolni brakovi u Srbiji. *Treća*. vol. 25. no. 1. 57-67.

Miladinović Stefanović, D. (2023). Criminal offence of extramarital union with A minor de lege lata and de lege ferenda. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. br. 99. 33-55.

Младеновић, Т. (2022). Скандинавски модел правног уређења регистрованог партнерства. У: Соковић, С. (ур.), Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније (стр. 575-594). Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

Lucić, N. (2015). Dokazivanje izvanbračne zajednice-odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu. *Pravni vijesnik-časopis za pravne i društvene znanosti*. vol. 31. no. 3-4. 101-132.

Lucić, N., Duić, D., Muhvić, D. (2020). Izvanbračna zajednica: analiza međunarodnih i europskih normi u svrhu stvaranja nacionalnih standarda. *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu*. br. 86. 15-38.

Николић, О. (2024). Поглед на истополни брак кроз праксу Европског суда за људска права. *Европско законодавство*. бр. 87-88. 398-413.

Obradović, G., Tasić, A. (2024). Ostvarivanje i zaštita prava na porodičnu penziju vanbračnog partnera, ili šta nam sve zakonodavac nije rekao?, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. vol. 61. no. 97. 31-46.

Станчић, М. (2020). Истополне заједнице живота у пракси Европског суда за људска права: одабране пресуде. У: Соковић, С. (ур.), Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније (стр. 365-375). Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

Pajtić, B. (2009). Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu. Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. vol. 43. br. 3. 257-282.

Раковић, Ђ. (2022). Могућност законског наслеђивања ванбрачних супружника с посебним освртом на одлуку Уставног суда БИХ. Српска правна мисао. no. 55. 9-28.

Scherpe, J. (2005). The Legal Status of Cohabitants - Requirements for Legal Recognition. In: B. Woelki (ed.), Common Core and Better Law in European Family Law, European Family Law Series, vol. 10, Intersentia (pp.283-294).

Scott, E. (2004). Marriage, cohabitation and collective responsibility for dependency. Columbia Law School. vol. 2004. iss.1. 225-264.

Sekulić, M. (2024). Vanparnični postupak za utvrđivanje postojanje vanbračne zajednice. Glasnik Advokatske komore Vojvodine. vol. 96. no. 2. 341-374.

Сворцан, С. (2016). Наследна права ванбрачног партнера. У: Стојановић, Н., Крстић, Н. (уред.), Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању“ (стр. 83-91). Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Станић Ковачек, Г. (2014). Породично право: партнерско, дечије и старатељско. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

Стјепановић, Б. (2024). Правна дејства брака. Београд: Институт за упоредно право.

Стојановић, Н. (2024). Актуелни трендови у развоју принципа наследног права. Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу. vol. 63, no. 62. 53-80.

Стојановић, Н. (2023). Реформа наследног права у Швајцарској Конфедерацији. Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу. бр. 99. 15-31.

Стојановић, Н. (2009). Двадесет година Закона о наслеђивању. У: Стојановић, Н., Крстић, Н. (уред.), Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању“ (стр. 3-33). Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Trispiotis, I. (2014). Discrimination and civil partnerships: Taking 'legal' out of legal recognition. Human Rights Law Review. vol. 14. no. 2. 343-358.

Ђеранић, Д. (2022). Стицање односно издвајање предмета домаћинства мање вриједности и ванбрачна заједница. У: Стјепановић, С., Лукић, Р., Ђеранић, Д. (ур.), Зборник радова: Противречја савременог права (стр. 217-246). Источно Сарајево: Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву.

Ђорац, С. (2017). Право на поштовање породичног живота као људско право-докотрска дисертација. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Čović, A., Stjepanović. B. (2022). Istopolno roditeljstvo u odlukama Evropskog suda za ljudska prava. U: Zirojević, M. (ur.), Nasilje i deca. Beograd: Institut za uporedno pravo, 118-128.

Hiekel, N. (2025). Married and cohabiting partnerships. In: Moretlimans, D., Bernardi, L., Perelli-Haris, B. (eds.), Partnering across the Life Course (pp. 64-65). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.

Судска пракса

Пресуда, Европски суд за људска права, Vallianatos and others v. Greece, Application no. 29381/09 i 32684/09, од: 07.11.2013.

Пресуда, Европски суд за људска права, Schalk and Kopf v. Austria, Application no. 30141/4, од: 22.11.2010.

Пресуда, Европски суд за људска права, Gas and Dubois v. France, Application no. 25951/07, од: 15.03.2012

Пресуда, Основни суд у Лебану, број пресуде: анонимизован од стране суда, од: 07.09.2020. године,

Пресуда, Основни суд у Бујановцу, бр. К. 352/20, од: 22.01.2019. године.

Пресуда, Основни суд у Лесковцу, бр. К. 26/22, од: 18.04.2023. године.

Пресуда, Основни суд у Лесковцу, бр. К. 619/23, од: 07.02.2024. године

Пресуда, Основни суд у Убу, бр. К. 63/25, од: 22.05.2025. године.

Пресуда, Основни суд у Руми, бр. 5К-352/23, од: 15.11.2023. године.

Пресуда, Основни суд у Сомбору, бр. 3К.546/22, од: 27.01.2023. године.

Пресуда, Основни суд у Крушевцу, бр. пресуде анонимизован од стране суда, од: 25.01.2022. године,

Пресуда, Основни суд у Неготину, бр. 1К 53/24, од: 16.04.2024. године

Решење, Уставни суд Републике Србије, бр. IУ3-90/2008.

Одлука, Уставни суд Босне и Херцеговине, бр. Ап 4207/13, од: 30.09.2016. године

Dorđe Marjanović, LL.M.,
*Junior Research Assistant,
The Institute of Comparative Law, Belgrade,
Republic of Serbia*

THE SUCCESSION LAW STATUS OF COHABITING PARTNERS: CHALLENGES AND POSSIBLE SOLUTIONS

Abstract

In the succession law doctrine, the issue of whether cohabiting partners should be granted the status of statutory heirs has been debated since the adoption of the currently applicable Inheritance Act of 1995. This issue has become increasingly significant in modern social circumstances, characterized by a decreasing number of marriages and a growing number of informal and cohabiting unions. The paper analyzes the legal challenges that the legislator may encounter face in the course of prospective succession law reform, upon which cohabiting partners would be recognized as statutory heirs. Under the current legal concept of cohabitation, courts face difficulties in determining the date of commencement and termination of a cohabiting union, as well as uncertainty regarding the minimum duration of cohabitation required for it to be recognized as a de facto cohabiting union. In this research, these conclusions are reached through the analysis of judicial decisions rendered in cases concerning the criminal offence of cohabitation with a minor. The paper further indicates that the domestic legal doctrine contains a proposal to overcome the difficulties in establishing the existence of a cohabiting union, suggesting that cohabiting partners should be granted the status of statutory heirs after providing for the legal regulation of registered cohabiting unions. By applying the case study method, the author analyzes the judgments of the European Court of Human Rights, which has recognized stable same-sex partnerships as a form of cohabitation unions. The Serbian legislation enables the cohabiting partners to register their union but disregards the position of same-sex partnerships. This legal solution could be subject to review due to potential discrimination. In order to contribute to overcoming the difficulties in recognizing the succession rights of cohabiting partners, the author indicates possible approaches for striking a balance between the protection of the cohabiting partners' position in succession law, legal certainty, and the fundamental principles of succession law.

Keywords: *succession law, cohabitation, inheritance, same-sex cohabitations, cohabitation with a minor.*